

Розділ 1

ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ НАПЕРЕДОДНІ, В РОКИ ТА ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

УДК 94(415)“193”:329.18

Катерина ГУЛА
(м. Київ)

Роль фашистських організацій в суспільно-політичному житті Ірландії 1930-х рр.

Проаналізовано причини виникнення та особливості діяльності фашистського руху в Ірландії. Визначено його місце в політичній системі країни та на міжнародній арені напередодні Другої світової війни.

Ключові слова: клерикальний фашизм, “сині сорочки”, Куман на Гел, Фіанно Фойл.

“Фашизм носить ім’я, яке саме по собі нічого не говорить про дух та засоби цього руху. Фашию означає “об’єднання” чи “союз”, тому фашисти – це “союзники”, а фашизм повинен означати “союзництво”, - так в своїй книзі коментує німецький історик фашизму В. Віпперман [1, с. 3]. В той час як досліджувалася історія Комінтерну та його роль в драматичній дипломатичній боротьбі напередодні Другої світової війни, мало істориків звертали увагу на феномен фашистського інтернаціоналу. Фашистські партії в передвоєнній Європі представляли собою грізну силу. Вони прийшли до влади в двох великих континентальних державах – Німеччині та Італії. Позиції фашистів були сильними в ряді європейських держав від Португалії до Угорщини – від Норвегії до Італії.

В історіографії дуже поширеним є вживання терміну “фашист”, який застосовується стосовно членів практично всіх право-радикальних та реакційних партій міжвоєнної Європи, але при цьому опускаються суттєві розбіжності між варіаціями фашизму в різних країнах континенту.

Однією з недостатньо досліджених сторінок фашистського руху є історія формування та діяльність клерикальних фашистів Ірландії. Адже перша половина 1930-х рр. в Ірландії була позначена розвитком фашистського руху, особливо Army Comrades Association (ACA), відомих як “блакитні сорочки”. На особливу увагу також заслуговує вивчення діяльності “Ірландського легіону”, який воював на стороні генерала Ф. Франко в період Громадянської війни в Іспанії 1936-1939 рр.

У 1933-1934 рр. рух “синіх сорочок” став масовою силою, а його лідери здійснили низку спроб захопити владу й встановити в країні тоталітарну диктатуру континентального зразка (найчастіше ірландські фашисти намагалися переймати досвід Б. Муссоліні та його однодумців). Ідеологія “блакитних сорочок” була прикладом класичного фашизму (корпоративізм, антикомунізм та антисемітизм) з особливим нахилом до католицизму. За надмірну релігійність історики визначають ірландський фашизм як “клерикальний”. Один із членів руху наголошував, що організація може складатися лише з істинних ірландців і християн. В якості привітання ірландські фашисти використовували клич “Хох О’Даффі” і салют; девізом організації слугувало гасло “Десять ударів за одного!” [2, с. 270]. Проте найголовнішим залишається питання, що спонукало частину ірландців сповідувати фашистські принципи?

У 1926 р. І. де Валера заснував партію Фіанна фойл, авторитет правої політичної сили Куман на гел (Гельська Ліга) розпочав стрімко падати серед населення. Це призвело до того, що на чергових парламентських виборах в лютому 1932 р. де Валера отримав переконливу перемогу, виборовши 72 місця в парламенті (депутати Гельської Ліги посіли лише 57 місць). Поразка була сприйнята досить болюче правими силами. Представники двох партій донедавна боролися одна проти одної в ході Громадянської війни і перемога де Валери могла призвести до зведення старих рахунків, що в результаті й відбулося. Першими діями нового уряду стали відміна заборони на діяльність ІРА та звільнення з в’язниць лідерів республіканського руху, а мітинги Гельської Ліги почали піддаватися нападам з боку бойовиків ІРА, які підтримували нову владу. Для врівноваження сил, лідери Ліги розпочали активні переговори про злиття з праворадикальною організацією фашистського зразка ACA (“сині сорочки”).

Ірландська реакція, яка виступала проти поглиблення процесу національно-визвольної боротьби, по-різному використовувала “сині сорочки”: до 1933 р. вони виконували роль переважно охоронних та штурмових загонів при основній політичній організації правих сил країни - партії Куман на Гел (Гельська Ліга); з 1933 р. до осені 1934 р. – в якості авангарду і головної ударної сили.

За своїм масштабом і реальними можливостями “сині сорочки” поступалися континентальному фашизму. Соціальний діапазон “синіх” був більш вузьким: у них не було масової опори серед основної частини дрібної буржуазії та інших прошарків населення, а їхні лави поповнювалися за рахунок середняків, фермерів, торговців і в більшості ветеранів, які в минулому боролися за незалежність Ірландії від Великої Британії. У свою чергу “сині сорочки” об’єднували “Лігу молоді”, “Молоду Ірландську Асоціацію” та жіночу секцію.

Слід відзначити, що недостатня підтримка фашистських настроїв в ірландському суспільстві була зумовлена реалізацією програмних цілей Фіанна фойл, однієї з впливових політичних партій Ірландії, яка обіцяла ірландцям, особливо національній буржуазії, досить реальну соціально-економічну підтримку та сприяння.

Родоначальником фашистського руху стала, створена в 1931 р., так звана Асоціація товаришів по зброї, яка нараховувала близько 3 000 членів, ветеранів армії та поліції. На чолі Асоціації стояв колишній голова військово-медичної служби армії Ірландії, брат убитого в 1927 р. віце-прем’єра, полковник О’Хіггінс. З нею були пов’язані впливові члени кабінету Косгрейва, зокрема Р. Мелкахі (військовий міністр) та Е. Блітс (міністр фінансів).

“Ветерани” проголосили своєю метою “боротьбу проти розповсюдження комунізму”. Їхні загони охороняли передвиборчі мітинги Кумман на гел, нападали на збори політичних опонентів, на робітничі та дрібнофермерські організації, здійснювали терористичні акти. Подібна діяльність “синіх” продовжувалася в 1932 р., після перемоги на виборах Фіанна фойл, і викликала схвалення англійської реакційної преси. Зокрема, “ветеранів” з ентузіазмом вітала лондонська “Times”. У відповідь газета ІРА “Ан облахт” (“Республіка”) опублікувала гасло: “Повернемо лікаря О’Хіггінса в його лікарню!”. Прогресивні сили Ірландії з самого початку не будували ілюзій щодо істинного характеру і завдань фашистських організацій.

Після чергової поразки реакційних сил на парламентських виборах в 1932 р. ставлення правих кіл до парламентаризму розпочало змінюватися. В партійному органі Кумман на гел газеті “United Irishman” з’являється стаття, в якій відкидаються демократизм і парламентаризм та проголошується заклик до створення в Ірландії “корпоративної держави фашистського зразка”. Весною 1933 р. Асоціація товаришів по зброї обрала собі нового голову, якого називали “ірландським дуче”. Їм став колишній начальник поліції Ірландії генерал Еоін О’Даффі [3, с. 210].

Е. О’Даффі народився 20 жовтня 1892 р. у графстві Монагхен в сім’ї робітників. На його юність випали роки кровопролитної війни за незалежність Ірландії. Під впливом націоналістичних ідей в 1917 р. О’Даффі вступив до

лав ІРА й з перших днів брав активну участь в боротьбі проти констеблів та військових. У лютому 1920 р. разом з Ерні О'Мейллі та групою однодумців здійснив напад на Королівських Ірландських Констеблів в Балітрені. Власне успішна військова діяльність молодого О'Даффі створила йому підґрунття для стрімкого кар'єрного зросту в лавах ІРА. В 1921 р. його було призначено командуючим другої північної бригади ІРА, а вже в січні 1922 р. – головнокомандуючим ІРА.

Е. О'Даффі на той час став одним із наймолодших генералів Європи. Після завершення війни за незалежність Ірландії в 1921 р., розпочинається громадянська війна, яка розколола країну навпіл. Радикально налаштовані націоналісти виступали за подальшу боротьбу з Великою Британією та встановлення контролю над Ольстером, в той час як помірковані політичні лідери проголосили курс на розбудову Ірландської Республіки (без північних графств). По закінченню громадянської війни Е. О'Даффі став головою народної гвардії і виконував свої повноваження на цій посаді до 1933 р. Його звільнення було проаргументовано наступним чином: “Він не надійний в міру своїх радикальних переконань”. Ірландські історики переконані, що за відставкою О'Даффі прихована спроба не допустити військовий переворот, який міг привести до влади радикальних націоналістів. З липня 1933 р. він очолює Військове Товариство, яке представляло собою клуб старих бійців ІРА та їхніх молодих послідовників. Розуміючи ситуацію, яка склалася в країні та активізацію лівих сил, сповідуючи ідеали М. Коллінза, ірландського революціонера й борця за незалежність, Е. О'Даффі виступає в опозицію до прокомуністичних партій. Його організація була перейменована на Національну Гвардію, а її бійців історія запам'ятає як “синьосорочники” (blue shirt). Саме в цей період “ветерани” за пропозицією ярого фашиста майора К. Корніна вдягнули сині сорочки. До цього часу їхня чисельність досягнула кілька десятків тисяч, головним чином за рахунок фермерів, членів їх сімей, багатих торговців, службовців. Люди О'Даффі охороняли мітинги Ліги і неодноразово вступали в бійки з ІРА. Невдовзі до союзу Гельської Ліги та АСА приєдналося ряд дрібних партій правоцентристської орієнтації. Таким чином була створена нова політична сила Ірландії Фіне гел, а О'Даффі став її першим лідером. Слід зазначити, що нова партія являлася лише розширеною версією “Гельської ліги”, а й зберігала всі ідеологічні принципи своєї попередниці. На початку діяльності Фіне гел виступала за припинення англо-ірландської торговельної війни, яка розпочалася в 1933 р. з приходом до влади де Валери, покращення взаємовідносин із Великою Британією та створення об'єднаної Ірландії в межах Співдружності. Разом з тим в програмі згадувалася, хоча досить не чітко, корпоративна система, використання

якої допомогло б позбавити Ірландію від крайнощів капіталізму та соціалізму [4, с. 157].

Проте дуже швидко стало зрозумілим, що наполеонівські амбіції О'Даффі, його поклоніння перед Муссолоні та пристрасть до непередбачуваних і ризикованих акцій, аж ніяк не пов'язувалися з іміджем солідної партії. Тому вже в 1934 р. її лідер залишив лави і продовжив політичну діяльність, створюючи дрібні фашистські організації по типу "Національної корпоративної партії". Але більшість учасників руху "синіх сорочок" не стали послідовниками О'Даффі і залишилися активними функціонерами Фіне гел.

З липня 1933 р. фашисти розпочинають називати себе "національною гвардією". Вони оголошують "загальнонаціональну компанію" залучення до своїх лав максимальної кількості ірландської молоді. В виступах фашистські вожді відкрито проголошують наміри в короткий термін встановити в країні варіант фашистської держави, пов'язуючи це з неможливістю уряду Фіанна фойл провести боротьбу з комуністичною загрозою, яка, на їх думку, призвела до економічного та соціального хаосу. Слід зауважити, що У. Косгрейв, лідер правих сил, та його однодумці в ірландському Дойлі розгорнули активну кампанію підтримки і пропаганди принципів, які проголосила "національна гвардія".

З початку літа 1933 р. фашисти відкрито, здебільшого у військовій формі та озброєнні, виходять на вулиці ірландських міст і сіл, проводять паради, марші, здійснюють напади на прогресивні організації та проводять чисельні терористичні акти проти їх членів. Активізація "синіх сорочок" зустріла рішучий опір з боку бійців ІРА, тред-юніонів та членів Комуністичної партії Ірландії. Тривалий час ірландський уряд не вмішувався в конфлікт між фашистами та комуністами. Однак, коли Е. О'Даффі оголосив про намір провести 22 серпня 1933 р., у річницю смерті М. Коллінза, в Дубліні загальноірландський огляд членів фашистської організації, під виглядом якого готувалася змова з метою захоплення влади, І. де Валера, голова уряду, заборонив діяльність даної організації. Ірландські урядовці побоювалися розгортання в країні подій схожих як в Італії, насамперед, "маршу на Дублін", який порівнювали з "маршем на Рим".

Компартія Ірландії звернулася із закликом до ірландського народу зупинити фашизм. Командування ІРА оголосило про мобілізацію всіх своїх сил і виразило стійку рішучість силою придушити фашистські виступи. В таких умовах уряд І. де Валери стягнув до столиці сильні контингенти поліції та військ, а потім заборонив фашистський огляд. Е. О'Даффі не ризикнув прийняти виклик і відступив. Проте він наказав провести 20 серпня фашистські паради по всій країні, обіцяючи вивести на вулиці міст близько 100 000 гро-

мадян. “Обіцяли підняти 100 000 осіб, а прийшло в сто разів менше” – писала республіканська преса [5, с. 169].

До осені 1934 р. велася активна боротьба ірландського народу проти фашистської загрози всередині країни. Важливу роль у викоріненні фашизму відіграла ІРА та ірландські комуністи, а КПІ стала ініціатором створення Антифашистської ліги, в якій брали участь також тред-юніони, республіканці та члени Фіанна фойл.

Що стосується уряду, то він намагався не допустити загострення ситуації, залишивши за собою останнє слово. Його члени дозували репресивні акції проти “синіх сорочок”, чергуючи їх із подібними заходами щодо ІРА та прогресивних робітничих організацій. Але вже в кінці літа – початок осені 1934 р., коли великі фермери – “синьосорочники” в південно-східній Ірландії спробували організувати широкомасштабне антиурядове повстання під гаслами відмови внесення земельних виплат до державної казни і практично захопили столицю цього регіону Корк, уряд в черговий раз придушив виступ за допомогою військової сили.

В ході цих подій, коли поразка “синіх” не викликала сумніву, Косгрейв та його однодумці поспішили відмежуватися від “одержимого” О’Даффі. Останній був відсторонений від лідерства в партії та її центральної ради. Фашистську організацію оголосили поза законом, і цього разу вже не було зроблено спроби відродити її під новим іменем. Проте уряд проявив готовність піти на укладання миру зі своїми противниками. У грудні 1934 р. були випущені на волю 115 фашистів, які брали участь в антиурядових виступах. Зі своєї сторони Об’єднана партія всіма силами відхрестилася від свого нещодавнього союзу з фашистами.

Поразка О’Даффі в Ірландії не позбавила його можливості в майбутньому співпрацювати на міжнародному рівні з фашистськими організаціями інших країн. Про міжнародне визнання ірландського фашизму говорить той факт, що О’Даффі увійшов до секретаріату фашистського інтернаціоналу (був призначений головою Комітету праці) та брав участь в його грудневому з’їзді у Швейцарії, де представляв Ірландію. На ньому лідер ірландських фашистів підтримав антиєврейську позицію вождя “залізної гвардії” Корнеліу Кодряну.

Крім того особливу увагу заслуговує участь О’Даффі в громадянській війні в Іспанії 1936-1939 рр. Найвідомішою й багаточисельною групою добровольців, яка представляла Велику Британію, була Ірландська бригада, що прибула до Іспанії боротися за “віру своїх батьків”. “Сині сорочки”, проваливши власний “марш на Дублін”, вирішили всю свою активність переключити на міжнародну арену.

Ірландці на чолі з О'Даффі склали окремий батальйон в лавах Іспанського іноземного легіону чисельністю приблизно в 700 чоловік. Також їх називали "бензиною бригадою", натякаючи на постійне переміщення по території Іспанії. Сучасники скептично ставилися до ролі Ірландської бригади в іспанській громадянській війні, називаючи діяльність посланців "смарагдового острова" на Піренеях "комічною екскурсією до франкістської Іспанії". А один із швейцарських журналістів, який особисто знав лідера ірландських фашистів, описував його як маріонетку, так як після двох-трьох разів появи на сцені, він повністю зникав із виду. Інші давали таку характеристику О'Даффі: "Доброзичливий чоловік з червоним чисто виголеним обличчям, який був схожий на парафіяльного священика". Вони також відмічали "надзвичайно запальний характер генерала і його абсолютну нездатність співпрацювати з ким-небудь" [6, с. 238].

Проте ставлення офіційного франкістського уряду до ірландських добровольців було кращим, ніж до інших подібних рухів, які бажали воювати за ідеї фашистів.

З перших днів громадянської війни в Іспанії уряд Ірландії підписав угоду про невтручання в іспанські справи і ввів заборону на відправлення добровольців. Але добитися виконання таких домовленостей було важко, так як частина населення Ейр підтримувала націоналістів, які в їхніх очах виглядали правовірними католиками та антикомуністами.

Дві католицькі країни об'єднували й історичні зв'язки. Багато століть католицька Іспанія представлялася ірландській інтелігенції та духовенству союзницею в боротьбі з англіканською Англією. У спогадах ірландських добровольців і самого О'Даффі тема духовної спорідненості двох держав проходить червоною ниткою.

Відразу після початку іспанського конфлікту О'Даффі встановив зв'язок з тими колами в Лондоні, які підтримували франкістів. Ця група називалася "Друзі націоналістичної Іспанії". Один із її членів Хуан де ла Сієрва запропонував лідеру ірландських фашистів створити бригаду для захисту католицької віри в Іспанії.

20 вересня 1936 р. О'Даффі сів у літак, який направлявся в Бургос – столицю націоналістичної Іспанії. Генерал відразу зайнявся підготовкою перекидання ірландських добровольців до Іспанії. Високі посадові особи націоналістичної Іспанії надавали можливу допомогу генералу, і ще раніше призначили О'Даффі на посаду Генерального інспектора Ірландської бригади. У свою чергу він зустрівся з авторитетними військовими, зокрема генералами Кабанельясом та Молою. Напередодні свого повернення до Дубліна "ірландський дуче" виступив по радіо від імені ірландців всього світу, наголоси-

вши, що “Ірландія зробить все можливе, для допомоги своєму історичному другові та союзнику”.

Повернувшись на батьківщину, О’Даффі зустрівся з де ла Сіервою. Останній обіцяв першокласний транспорт для перевезення тисячі ірландських добровольців. Для того, щоб все виглядало офіційно, рідний брат Франко Ніколас повинен був особисто відповідати за цю операцію, надати в розпорядження О’Даффі іспанського адмірала та англomовних стюардів і на “спеціальному потязі” ірландці мали поїхати до столиці націоналістичної Іспанії. Проте через міжнародну ситуацію (сам Франко пояснив це діяльністю московської агентури в міжнародному комітеті по невтручанню) планувалося, що ірландці прибудуть до країни кількома групами. Франко запросив О’Даффі побути “гостем нації”, надавши прекрасні умови проживання та пересування. Протягом деякого періоду він відвідав місця бойової слави націоналістів, після чого ірландський вождь повернувся до Саламанки, де й зустрівся із Франко та де ла Сіва, розробивши новий план по перекиданню ірландських добровольців до Іспанії.

Близько 400 осіб із Гелуея десантувалися на морську базу Ель-Ферроль, розташовану на галісійському узбережжі Іспанії. Решта, багато із яких були одягненні в блакитні сорочки, на чолі з О’Даффі були доставлені з Ліверпуля до Ліссабону, а потім потягом до місця призначення. Коли ірландці прибули в Касерес, вони були включені в Іспанський іноземний легіон під номером 15 (15-а Бандера), причому офіцерський склад і навіть польова кухня склалися виключно з ірландців, і лише ад’ютанти та перекладачі були іспанцями. О’Даффі виголосив лише одне бажання: він не хотів би воювати на фронтах, де його солдатам прийшлося б виступати проти “католицьких баскських братів”. Весь батальйон нараховував 670 чоловік, переважно представників сільських районів Ірландії та католицьких районів Ольстера [7, с. 367].

З листопада 1936 р. по лютий 1937 р. Ірландська бригада розташовувалася в досить комфортабельних бараках Касереса. Лише по неділях О’Даффі виводив своїх вояків в місто на паради. За цей весь час їх встигли навідати генерал Франко та голова Іноземного легіону Ягуе.

За час перебування в Касересі моральний дух ірландців пригнічувався через умови проживання та брак інформації з Ірландії. Поки вони відпочивали і чекали наказів, їхній лідер постійно роз’їжджав по всій Іспанії, зустрічаючись з представниками фашистів.

Лише 16 лютого 1937 р. Ірландському легіону було віддано наказ висунутися на Харамський фронт до міста Сьємпозуелос, в 15 кілометрах північніше Мадриду. Проте відразу розпочалися неприємності. Замість 5 годин очікуваного переїзду легіон перебував в дорозі більше доби. Ірландцям по-

відомили, що машиніст потягу був республіканським шпигуном, який намагався підірвати потяг. Діставшись до місця призначення, ірландці відразу отримали вказівку зайняти позиції на передовій. Оцінивши ситуацію, О'Даффі розпочав переговори з генералом Оргазу про можливу відстрочку участі ірландців в бойових діях, аргументувавши це надзвичайною втомою добровольців.

Проте ірландські легіонери в перших же сутичках зарекомендували себе як непрофесійні та неорганізовані військові сили. Після кількох невдалих атак і погроз з боку ірландців перейти на сторону Республіки, було вирішено розпустити Ірландський легіон. 14 квітня 1937 р Франко особисто проінспектував особовий склад бригади, після чого направив до О'Даффі лист, в якому виклав проблеми легіону, особливу увагу звертаючи на недостатньо професійних офіцерів і відсутність внеску ірландців в спільну справу перемоги.

Для того щоб уникнути скандалу, було застосовано вдалий хід. О'Даффі оголосив про закінчення шестимісячного контракту з Іноземним легіоном, що дозволило вивести добровольців, не втративши обличчя. 15 Бандера одноголосно проголосувала за повернення до Ірландії. І вже 21 червня 1937 р. більше 600 солдат О'Даффі, багато з яких були одягненні у військову форму Іспанського іноземного легіону, маршем пройшли вулицями Дубліна. Небагато ірландців залишилося воювати “за віру своїх батьків”, і в 1938 р. в Іноземному легіоні нараховувалося лише 5 добровольців-ірландців.

Генерал Франко з самого початку надіявся отримати реальну допомогу в особі Ірландського легіону. Цим пояснюється дружлюбний прийом бригади О'Даффі. Але коли стало зрозумілим, що ірландці не вміють воювати, Франко більше не бачив потреби в їх присутності на Піренеях [8, с. 374].

Повернувшись з Іспанії О'Даффі відійшов від політики. До кінця свого життя генерал спостерігав за тим, у що перетворився фашистський рух, ініціатором якого він виступав. Помер “ірландський дуче” у віці 52 років, а прощання з ним проходило в головному соборі Дубліна, куди прийшло десятки тисяч людей. Ірландський уряд виділив кошти на будівництво пам'ятника О'Даффі, поховавши його поряд ще з одним національним героєм Ірландії, Майклом Коллінзом.

Підсумовуючи особливості діяльності фашистського руху в Ірландії, можна констатувати про вплив ряду історичних чинників, які спричинили виникнення правонаціональних політичних і військових угруповань. Однією з головних причин стала громадянська війна в країні, яка розколола партії, перетворивши їх на супротивників. Саме в період політичної нестабільності та хаосу ідеї міцної об'єднаної держави фашистського зразка знайшли підтримку серед частини ірландців, які чекали покращення економічних і соціа-

льних умов життя. Активізація лівих партій та невиконання урядом обіцянок перед населенням спонукали колишніх ветеранів, дрібних фермерів і приватних власників, частково селян перейти на бік правих сил і підтримати їхню ідеологію. Визначною особливістю фашистського руху в Ірландії стала релігійна забарвленість, що дало можливість дослідникам трактувати його як клерикальний.

Проте, на відміну від італійського чи іспанського фашизму, ірландський не перетворився в масову політичну силу через брак підтримки серед більшості населення країни, проведення антифашистської урядової політики та проголошення політики нейтралітету Ірландією. Крім того, спроби лідера “синіх сорочок” Е. О’Даффі популяризувати фашистські організації Смарагдового острова за межами держави теж зазнали невдач. Дезорганізація, низький рівень військової підготовки, відсутність бойового духу та авторитетного лідера серед ірландських фашистів призвели до їх поступової ізоляції на міжнародній арені.

Джерела і література

1. *Випперман В.* Европейский фашизм в сравнении (1922–1982). / В. Випперман. – Франкфурт-на-Майне, 1983. – 239 с.
2. История Ирландии. / Под. ред. Л.И. Гольман. – М.: Мысль, 1980. – 390 с.
3. *Lee J.* Ireland 1912-1985: politics and society / J. Lee. – Cambridge University Press, 1989. – 754 p.
4. *McGerry F.* Eoin O’Duffy: a self-made hero. / F. McGerry. – Oxford University Press, 2005. – 442 с.
5. Там же.
6. *Stradling R.* The Irish and the Spanish Civil War, 1936 – 1939: crusades in conflict / R. Stradling. – Manchester University Press, 1999. – 289 p.
7. *Наумов А.О.* Фашистский интернационал. Покорение Европы / А.О. Наумов. – М.: Вече, 2005. – 448 с.
8. Там же.

Аннотация

Гула К.А. (г. Киев). Роль фашистских организаций в общественно-политической жизни Ирландии 1930-х гг.

Проанализировано причины возникновения и особенности деятельности фашистского движения в Ирландии. Определено его место в политической системе государства и на международной арене накануне Второй мировой войны.

Ключевые слова: клерикальный фашизм, “синие рубашки”, Куман на Гел, Фианно Фойл.

Annotations

Kateryna Gula (Kyiv). The role of fascist organizations in social and political life of Ireland during 30-ies of XX century

Causes and characteristics of the fascist motion in Ireland were analyzed. Its place in the political system and on the international arena on the eve of World War II has been identified.

Key words: clerical fascism, “blue shirts” at Hal Koeman, Fianna Foyil.

УДК 930.2(47+57)“1925/1933”:351.864(431)

Олег ШЕВЧЕНКО
(м. Київ)

**Військово-промислове співробітництво СРСР та
Веймарської республіки в 1925-1933 рр.**

На основі аналізу широкого кола джерел та наукової літератури досліджуються тенденції військово-промислового співробітництва СРСР та Німеччини в 1925-1933 рр.

Ключові слова: Веймарська республіка, СРСР, військово-промислове співробітництво.

У другій половині 1920-х рр. Радянський Союз у військовому співробітництві з Німеччиною продовжує багато уваги приділяти військово-промисловим контактам. Для радянської сторони інтерес представляли: модернізація вітчизняної військової промисловості за рахунок направлення німецьких офіцерів на заводи в СРСР і надання ліцензій для серійного виробництва військової продукції, а також проведення спільних науково-дослідних робіт. Причому даний пункт частково вже реалізувався у процесі діяльності військово-навчальних центрів рейхсверу (Липецьк, Казань, Тоцькоє, Шіхани). Водночас, військове міністерство Німеччини робило наголос на постачання до Радянського Союзу напівфабрикатів, виробництво й експорт яких формально не підпадали під заборону Версальського договору. Ці проекти сприяли підтриманню зайнятості й високого рівня кваліфікації працівників військово-промислових фірм Німеччини.

У 1925-1927 рр. центр уваги у військовому співробітництві між СРСР і Німеччиною був перенесений на використання військових шкіл в СРСР і навчання кадрів, але це зовсім не означало відмову від співробітництва у вій-